

УДК 727.012

DOI: 10.15587/2313-8416.2014.27552

КОМУНІКАЦІЇ В ЗАКЛАДАХ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОРГАНІЗУЮЧИЙ ПЕРЕТІКАЮЧИЙ ПРОСТІР

© О. А. Примачок

У статті, на прикладі світової архітектурної практики, виявлено основні особливості формування функціонально-планувального та об'ємно-просторового вирішення сучасних закладів культурно-просвітницької діяльності. Досліджено значення комунікаційної системи при організації структури даних установ. Розглянуто поняття, градація та способи формування єдиного перетікаючого простору, а також прийоми інформування та орієнтування людських потоків у даному просторі.

Ключові слова: функціонально-визначені зони, комунікації, інтеграція, єдиний перетікаючий простір, гнучке планування, заклади культурно-просвітницької діяльності (КПД)

The main features of functional and planning and three-dimensional solutions of contemporary establishments of cultural and educational activities exemplified by the world architectural practice are examined in the article. The value of the communication system in the structure organization of these institutions is investigated. Definition, grading and ways of unified flowing space forming and methods of informing and orienteering of the human flows in this space are considered.

Keywords: functionally-defined zones, communications, integration, unified flowing space, flexible planning, establishments of cultural and educational activities (CEA)

1. Вступ

Сучасний напрямок розвитку громадських будівель, зокрема закладів культурно-просвітницької діяльності (КПД), орієнтується на можливість:

- активної трансформації споруд відповідно до зміни потреб населення;
- гнучкості використання внутрішнього простору, найбільш активною частиною якого є комунікаційні системи;
- різноманітних способів поєднання, і навіть, розчинення основних функцій в оточенні споруди;
- перетворення архітектури самої будівлі на динамічну, змінювану, таку, що постійно розвивається.

Серед цих змін формоутворення громадських споруд, особливого значення набуває створення розвиненої комунікаційної системи внутрішніх і зовнішніх зв'язків, яка крім основної функції – забезпечувати чіткий, організований рух людини – перетворюється на функціональну вісь, що «збирає» різноманітні додаткові функції, поєднуючи відкриті або напіввідкриті простори зон очікування, відпочинку, збору тощо. При цьому розгалужена система комунікацій за своєю сутністю перетворюється на складний *перетікаючий простір*. Таким чином, громадські споруди певного призначення можна розглядати як такі, що складаються з низки окремих ізольованих функціонально-визначених приміщень та розгалуженої системи комунікацій.

2. Постановка проблеми

Тенденції в сучасній архітектурі до уніфікації та глобалізації зумовили формування якісно нового типу закладу КПД, котрий вирізняється багатофункціональністю, універсальністю та

трансформаційністю. Динамічність та ускладнення культурних процесів позначається на функціонально-планувальному та об'ємно-просторовому вирішенні будівлі, що безпосередньо впливає на структуру комунікаційних зв'язків [1]. В закладах КПД комунікації відіграють надзвичайно важливу роль, адже окрім основних своїх функцій (сполучення, накопичення, інформування) вони виконують ряд супутніх (експозиційна, рекреаційна, ігрова, споживання їжі тощо). А при проектуванні крупних комплексів, саме *комунікації стають функціонально-планувальною основою структурної організації* даних формувань [2].

До того ж, правильне функціональне зонування, а отже і комунікаційна структура, можуть не лише покращити експлуатаційні властивості, а й надати певної естетичної виразності та неповторності. Збагачення комунікацій додатковими функціями, а то й інтеграція її у певні функціональні зони, не лише зменшить транзит, а й збільшить корисну площу будівлі при тих же об'ємах.

Таким чином, у даній роботі розглядається не певна конкретно визначена типологічна чи функціональна одиниця, а радше взаємодія та вплив, який функціональні зони чинять одна на одну, а також на структуру будівлі загалом, знаходячись в єдиному об'ємі центру. Важливою відмінністю таких багатофункціональних будівель від закладів з визначеною функцією є гнучка планувальна структура. Вона дозволяє без особливих зусиль вносити зміни в об'ємно-просторове вирішення будівлі і підлаштовуватися до тих чи інших потреб.

3. Літературний огляд

Формування архітектурного середовища багато в чому залежить від характеру процесів, які в ньому відбуваються, та пов'язаних з ними особливостей

сприйняття. Архітектурний простір, що організовується для порівняно простої роботи, має бути орієнтований на більш високий рівень емоційного навантаження, містити більше візуальних подразників, ніж те середовище, в якому протікає складна діяльність. Досить влучно зазначено у праці «Архітектура та емоційний світ людини»: «архітектура – це простір діяльності, і вона повинна стимулювати її, а не відволікати» [3]. Тому навчальні приміщення не повинні бути перенасиченні деталями, кольором та іншими композиційними елементами. Архітектурний простір у даному випадку виступає «фоном». Однак, при тривалому перебуванні в даному середовищі, одноманітність спричиняє фізичну та психологічну втому, притуплює відчуття та знижує зосередженість. Тому досить важливо, щоб під час навчального процесу відбувалася зміна оточуючого середовища – це сприяє засвоєнню інформації, поліпшує психологічний та емоційний стан людини, підвищує увагу, спонукає до розумової активності.

Неодноразово у роботах вчених комунікаційно-рекреаційний простір розглядається як неформальне поле для розвитку та спілкування, як місце емоційного розвантаження з елементами виховного впливу [4]. Тому при його проектуванні можна, і навіть необхідно, використовувати увесь спектр композиційних засобів та прийомів, для створення цікавого, захоплюючого «світу». Адже саме допитливість виступає найсильнішою позитивною емоцією, що мотивує пізнання, творчу діяльність, розвиток навичок та умінь [ст. 59, 3]. Таким чином, комунікаційно-рекреаційний простір виступає головним елементом для експериментів та пошуків нового вираження, а також формування

єдиного перетікаючого простору.

4. Аналіз світової архітектурної практики формування сучасних закладів культурно-просвітницької діяльності

Розглянемо декілька прикладів сучасних будівель закладів КПД, які спроектовані спираючись на принцип формування єдиного перетікаючого простору. Самобутня та неповторна *бібліотека Університету мистецтв Тама* (Токіо, Японія), спроектована Тойо Іто, залишає незабутнє враження (рис. 1). У даній будівлі, художньо-образне вирішення напряму залежить від особливостей формування структури внутрішнього простору. Перетин криволінійних вісей визначає місцерозташування опор унікальних арок, проліт яких варіюється від 1,8 до 16 м. Нагадуючи деформовані проєкції склепін, арки товщиною всього 20 см працюють у якості діафрагми жорсткості. Сформований таким чином «монопростір» забезпечує гнучкість і дає можливість розташування меблів та обладнання в залежності від потреб. Так, перший поверх виконує роль соціального центру і пристосований для змінних функцій – спілкування, експонування творчих досягнень студентів та інших масових заходів. На другому поверсі, де власне і розташоване приміщення бібліотеки, зонування виконане за допомогою меблів та скляних перегородок. Питання ізоляції вирішене використанням індивідуальних аудіо-систем (навушники) та крісел із змінною висотою спинки. Значна площа скління забезпечує м'яке рівномірне освітлення бібліотеки та візуальний зв'язок з прилеглим до будівлі парком [5].

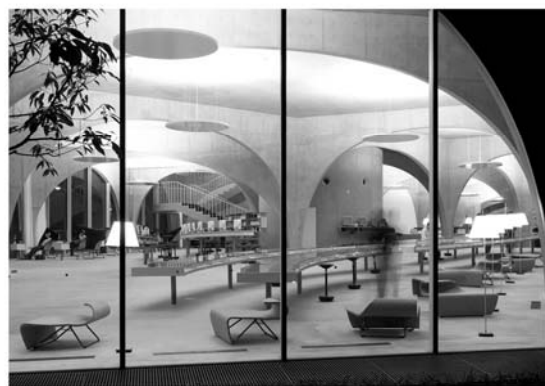
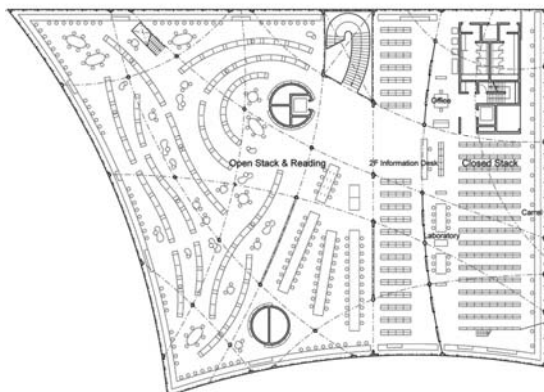

Рис. 1. Бібліотека університету мистецтв Тама, Токіо, Японія; арх.: Тойо Іто

Принципово відмінний підхід використано при формуванні інноваційного освітнього центру Федеральної політехнічної школи Лозанни у Швейцарії **Rolex Learning Center EPFL** (Ecole Polytechnique Fédérale de Lausanne). Спроектвана японською групою архітекторів SANNA будівля, площею 20 000 м², включає міжнародний культурний

та дослідницький центр, бібліотеку на 500 000 томів, лабораторії, адміністративне бюро, конференц-зали, книжковий магазин, кафе та безліч соціальних «куточків» для навчання, спілкування та відпочинку. Відкритий як для студентів, так і для громадськості, центр став визначною окрасою міста (рис. 2).

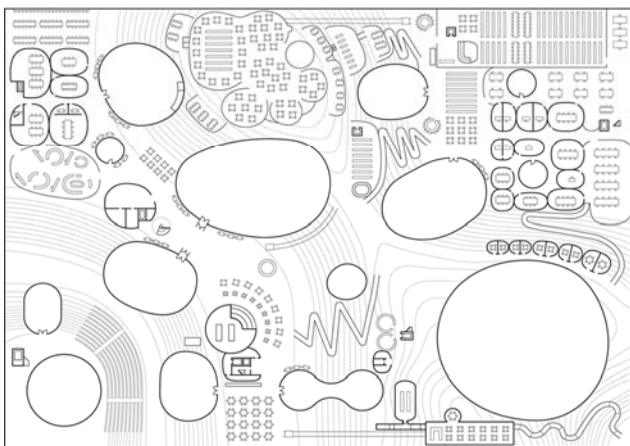

Рис. 2. Освітній центр Rolex Learning Center EPFL, Лозанна, Швейцарія; арх.: SANNA

Однак характерною особливістю закладу є саме його внутрішній простір. Простягаючись одним суцільним об'ємом, будівля пронизана серією атриумів, котрі визначають складну конфігурацію функціонально-планувальної схеми. А змінне за вертикаллю покриття та дах, що тримається на майже «невидимих» опорах, ще більше підкреслює причетність здобутків науково-технічного прогресу. До того ж, єдиний перетікаючий простір уособлює сучасний підхід до навчання, а саме стирання міждисциплінарних меж та відкритість, що забезпечує обмін знаннями та культурними цінностями. Функціональне зонування реалізоване плавним переходом однієї зони в іншу, а ті процеси, що вимагають ізоляції, виділені в округлі приміщення острівного типу, які обмежені скляними перегородками. Система пандусів, подіумів, ліфтів та вказівних табличок полегшує орієнтування та пересування в закладі. Ковролінове покриття підлоги та м'які пуфи надають повну свободу вибору, дозволяючи розташуватися в будь-якому зручному для відвідувачів місці. Така гнучкість забезпечує

необмежену кількість сценаріїв організації внутрішнього простору [6].

Ще одним яскравим прикладом нового підходу проектування закладів культурно-просвітницької діяльності є творчість данської архітектурної компанії Rosan Bosch (Розан Бош). У цієї групи архітекторів нараховується велика кількість інноваційних проектів шкіл, бібліотек та медіа-просторів. Характерною відмінністю їхнього підходу є максимальна «відкритість». Розглянемо одну з 30 шкіл спроектованих для безкоштовної шкільної організації Vittra. Розташована в Стокгольмі, Швеція, **школа Vittra Telefonplan** займає площу 1 900 кв. м, яка майже повністю призначена для навчання. У даній школі немає звичних, для загального розуміння класів – вся будівля являє собою єдиний простір у якому комунікації пронизують досить уніфіковані функціональні зони навчання, відпочинку, розваг та фізичних вправ. При цьому кожна зона має свій власний унікальний дизайн та організована максимально зручно і ергономічно, так що зона відпочинку цілком може слугувати і для

навчання (рис. 3).

Новий підхід до освіти засновується на використанні сучасних технологій, тому ноутбук у цій школі є у кожного малюка. Мобільність та відносна автономність, яка з цього випливає, не потребує чіткого розмежування приміщень, і тому зона навчання може бути де завгодно – на сходах, пуфах, м'якій підлозі тощо. До того ж, відсутність внутрішніх перешкод розвиває комунікативні здібності малечі і дозволяє самостійно вибирати найзручніше місце для пізнання нового. Що ж

стосується відокремлених просторів, то й до цього питання автори проекту підійшли творчо – так звукоізольоване «м'яке» приміщення для перегляду відео та фізичних вправ слугує основою амфітеатру, який назвали «Горою», а медіа лабораторія у формі будиночку ззовні повністю «обшита» класною дошкою, таким чином діти мають змогу самостійно розфарбовувати її, вчитися писати, залишати повідомлення тощо. Кожен куточок цієї школи пронизаний думкою про дітей та залишає місце для розвитку творчості [7].

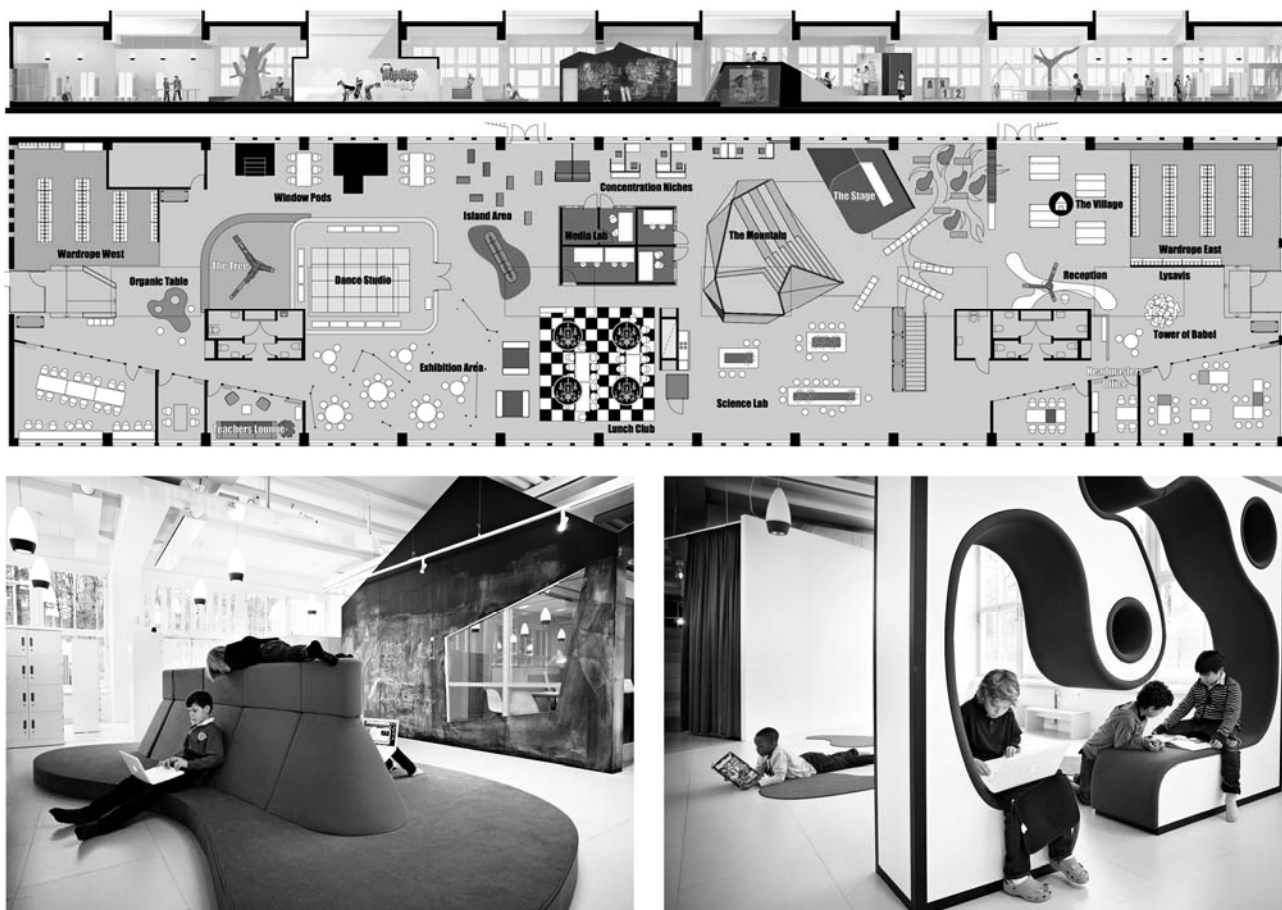

Рис. 3. Школа Vittra Telefonplan, Стокгольм, Швеція; арх.: Розан Бош

Не поступається оригінальністю і *Центральна бібліотека міста Террінг, Данія (Hjørring Central Library)* – спільний проект Rosan Bosch & Rune Fjord (Розан Бош та Руна Фйорда). Бачення бібліотеки майбутнього втілюється в новому торговому центрі, Метрополь, спроектованого Schmidt Hammer Lassen. Зосередившись на ролі бібліотеки у суспільстві, було створено далекоглядне середовище для накопичення та організації інформації. Нова платформа для спілкування та отримання знань, була розроблена в тісній співпраці з керівництвом та співробітниками бібліотеки, що дало змогу створити органічний багатофункціональний освітній центр. Оригінальна концепція відображає соціальну роль бібліотеки в якості місця для зустрічей, спілкування, навчання, відпочинку, розваг, ігор, експериментів, отримання натхнення та певного емоційного досвіду тощо.

Роздинкою та основною відмінністю нової бібліотеки є особлива конструкція комунікацій, а

точніше їх відсутність – відбиток, що від них залишився, у вигляді червоної стрічки, зивається і прокладає свій шлях навпростець через всю бібліотеку, прориваючись крізь стіни, підлогу та шафи. Смужка не лише виконує роль декоративного елементу та активного інформативного інструменту комунікації, а має й утилітарне застосування. Перетворюючись то у прилавок, стіл чи у полиці для книжок «дороговказна провідна червона стрічка Аріадни», направляє та спонукає відвідувачів дослідити територію бібліотеки (рис. 4). Окрім цього, в приміщенні використовуються й інші засоби інформування та орієнтування – на книжкових полицях, котрі розділені за віковими та жанровими особливостями, великими літерами вказаний зміст кожної секції. До того ж, книжки та журнали розставлені таким чином, що відвідувачі можуть користуватися ними без участі бібліотекаря та процесу видачі літератури [8].

Отже, *єдиний перетікаючий простір* головної зали бібліотеки, який організовано за допомогою книжкових полиць, меблів та візуальних елементів, можна легко трансформувати в залежності від

потреби. Все це надає безмежні можливості у формуванні конфігурації приміщення створюючи той чи інший емоційний ефект без жодних вагомих матеріальних та часових затрат.

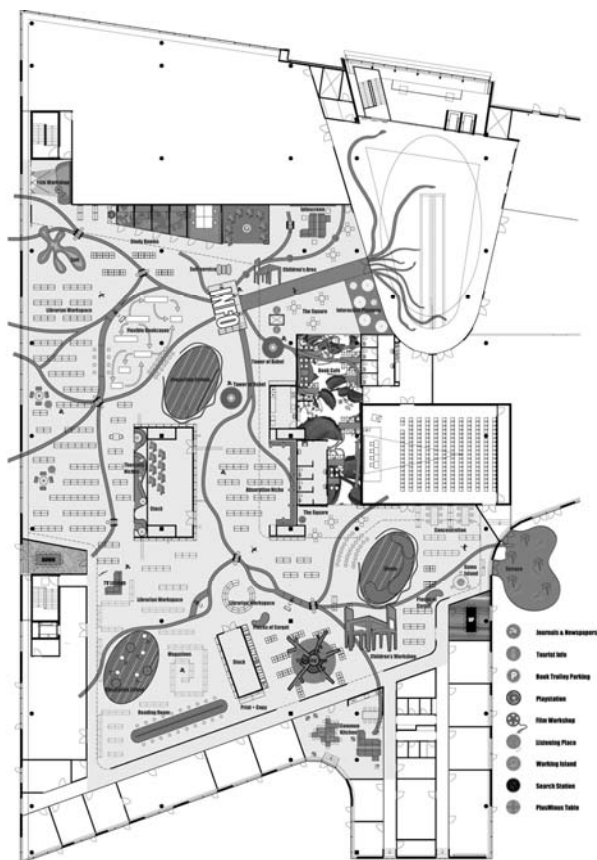

Рис. 4. Центральна бібліотека м. Йеррінг, Данія; арх.: Розан Бош та Рун Фйорд

5. Поняття, градація та способи формування єдиного перетікаючого простору

Розглянувши вищенаведені приклади, узагальнимо та виділимо основні особливості формування структури даних закладів. Очевидно, що формування єдиного перетікаючого простору відбувається шляхом поступового насичення комунікацій додатковими функціями аж до повного взаємного розчинення обох складових у єдиному об'ємі. Таким чином, можна стверджувати, що *єдиний перетікаючий простір (ЄПП)* – це загальний простір (об'єм) функціонально-визначених приміщень, котрі відповідно до технологічного процесу не потребують ізоляції (в даному випадку культурно-просвітницької діяльності, а також допоміжних та обслуговуючих) та комунікацій, що не мають чіткого розмежування і функціонують як єдине ціле.

Розглянемо основні ступені інтеграції простору комунікацій у функціонально-визначені зони. Можна виділити 4 основні ланки градації даного процесу (рис. 5):

1. *Чітке розмежування* комунікацій та функціонально-визначених зон, тобто комунікації виконують лише основні функції – а саме сполучення, накопичення та інформування. При цьому простір комунікацій ізолюваний від інших

приміщень і зазвичай має лінійну (видовжену) форму та значну транзитну площу.

2. *Розширення функціональної програми комунікацій* – насичення комунікаційного простору додатковими функціями, такими як релаксаційна (емоційне розвантаження та пасивний відпочинок), комунікативна (організація місця для спілкування), спортивна (активний відпочинок), ігрова, громадського харчування, навчальна, видовищна тощо. Простір комунікацій при цьому зазвичай набуває більш компактної схеми.

3. *Умовне розмежування* – часткове об'єднання комунікацій та функціонально-визначених приміщень, використання мобільних та скляних перегородок для організації тимчасового або візуального зв'язку.

4. *Інтеграція* – повне взаєморозчинення функціонально-визначених зон та комунікацій, формування єдиного перетікаючого простору.

Разом з тим, необхідно зазначити, що існує 2 принципово відмінних способи формування єдиного перетікаючого простору, а саме (рис. 5):

1. *Складна структура будівлі* – розвинений та розгалужений периметр будівлі, ускладнення внутрішнього простору влаштуванням атріумів чи приміщень острівного типу, котрі пронизують об'єм закладу, вертикальне зміщення тощо.

2. Гнучке планування – використання великопрогінних та інших аналогічних конструктивних систем (каркасу, оболонки, мембран), що дозволяє створити єдиний простір. *Визначення головних вісей руху та розподіл людських потоків* відбувається за допомогою усього спектру

композиційних засобів та прийомів – використання стаціонарних та мобільних перегородок, меблів та обладнання, елементів природи та різноманітних об'єктів, кольору, матеріалу (текстури та фактури), світла, вказівних табличок та знаків, інтерактивних елементів, проєкцій тощо.

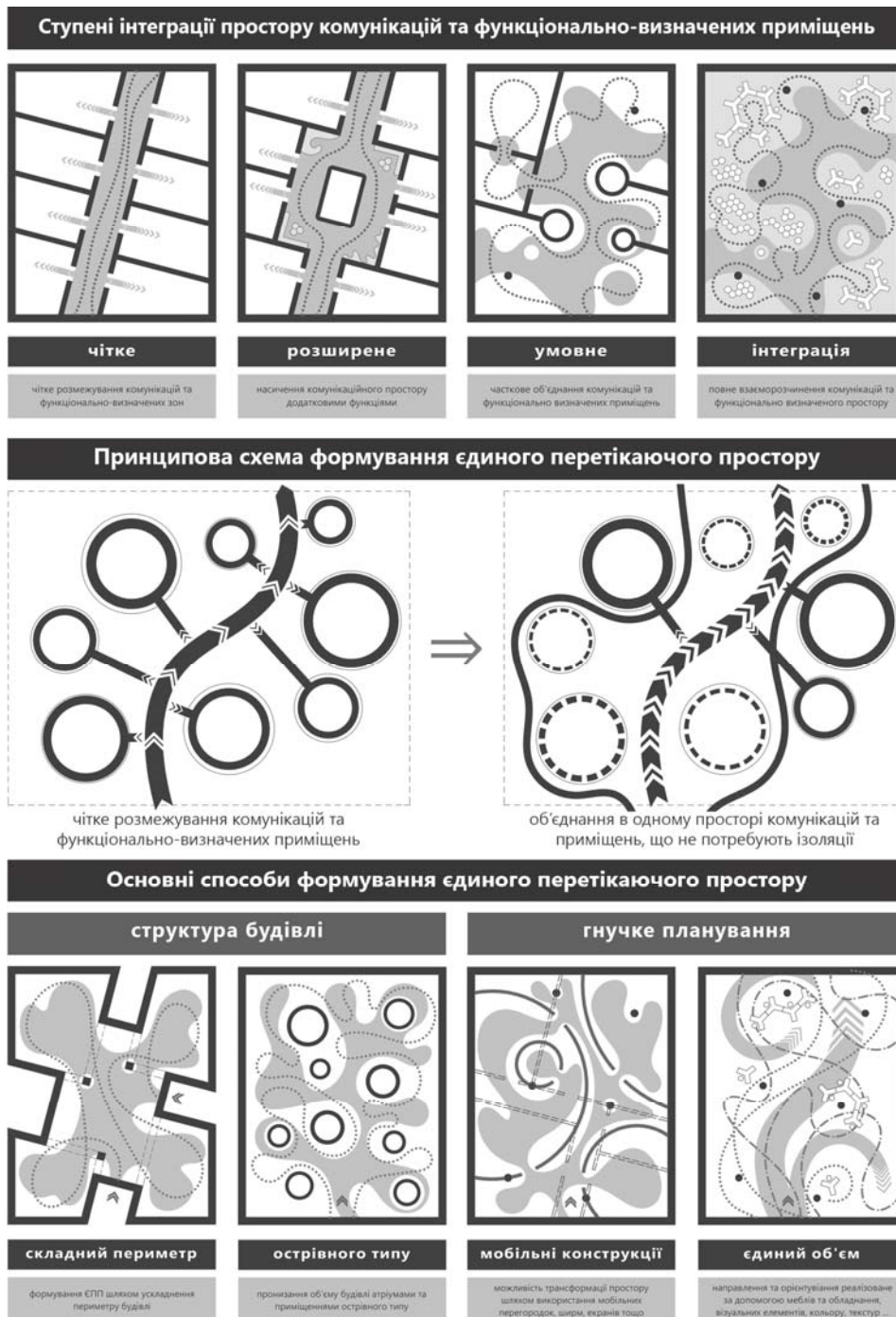

Рис. 5. Градація та способи формування єдиного перетікаючого простору

6. Висновки

Динамічність та мінливість сучасного інформаційного суспільства зумовлює трансформацію простору в якому воно існує. Поява нових соціокультурних потреб призвела до формування якісно нового типу закладу культурно-просвітницької діяльності, що вирізняється високою адаптаційною здатністю будівлі відповідно до

змінних процесів. Ускладнення функціональної програми чинить вплив на організацію структури даних закладів. Простежується тенденція інтеграції комунікацій і певних функціонально-визначених зон. Все частіше цей процес продовжується до повного взаємного розчинення обох складових, формуючи єдиний перетікаючий простір. Разом з тим постає проблема інформування та орієнтування в

приміщенні. Насичуючи простір додатковими функціями необхідно забезпечити чіткість зв'язків та інтуїтивність пересування, тобто головна сполучна вісь повинна добре простежуватися і не вводити в оману відвідувачів закладу. Для вирішення даного питання можуть слугувати наступні прийоми – чітка структура будівлі, інформаційні таблички, карти-схеми, медіа-елементи, композиційне, кольорове та декоративне вирішення даного простору тощо.

Література

1. Абызов, В. А. Архитектура общественных зданий с гибкой планировкой [Текст] / В. А. Абызов, В. В. Куцевич. – К.: Будивзельник, 1990. – 112 с.
2. Єжов, С. В. Архітектурне формування інформаційно-розподільних просторів громадсько-торговельних комплексів: Методичні рекомендації до виконання курсових проектів [Текст] / С. В. Єжов. – К.: КНУБА, 2008. – 44 с.
3. Забельшанский, Г. Б. Архитектура и эмоциональный мир человека [Текст] / Г. Б. Забельшанский, Г. Б. Минервин, А. Г. Раппапорт, Г. Ю. Сомов. – М.: Стройиздат, 1985. – 208 с.
4. Консулова, Н. А. Принципы формирования архитектурной среды школьных зданий с учетом ее воспитательного воздействия [Текст] : дис. ... канд. арх. / Н. А. Консулова. – К., 1989. – 188 с.
5. Pollock, N. Tama Art University Library, Japan [Text] / N. Pollock // Architectural Record. – 2008. – Vol. 196, Issue 1 – P. 88–93.
6. Rolex Learning Center EPFL [Electronic resource] / Available at: <http://rolexlearningcenter.epfl.ch>
7. Vittra School Telefonplan [Electronic resource] / Available at: [http://www.rosanbosch.com/en/project/vittra-](http://www.rosanbosch.com/en/project/vittra-school-telefonplan)

school-telefonplan

8. Hjørring Central Library [Electronic resource] / Available at: <http://www.rosanbosch.com/en/project/hjørring-central-library>

References

1. Abyzov, V. A., Kytceвич, V. V. (1990). Arhitectura obshchestvennyh zdaniy s gibkoj planirovkoj [Architecture of public buildings with flexible layout]. Kiev, Ukraine: Budivel'nyk, 112.
2. Ezhov, S. V. (Ed.) (2008). Arhitecture formuvannya informacijno-rozpodil'nyh prostoriv gromads'ko-torgovel'nyh kompleksiv [Architectural forming information distributing spaces of public and trading facilities] : Guidelines for implementation of student projects. Kyiv, Ukraine: KNUCA, 44.
3. Zableschal'skij, G. B., Minervin, G. B., Rappaport, A. G., Somov, G. Ju. (1985). Arhitectura i emocijonal'nyj mir cheloveka [Architecture and emotional world of human]. Moscow: Strojizdat, 208.
4. Konsulova, N. A. (1989). Principy formirovanija arhitecturnoj sredy schkol'nyh zdaniy s uchedom ee vospitatel'nogo vozdejstvija [Principles of forming the architectural environment of school buildings taking into account its educational influence]. Kiev, 188.
5. Pollock, N. (2008). Tama Art University Library, Japan. Architectural Record, 196 (1), 88–93.
6. Rolex Learning Center EPFL. Available at : <http://rolexlearningcenter.epfl.ch>
7. Vittra School Telefonplan. Available at : <http://www.rosanbosch.com/en/project/vittra-school-telefonplan>
8. Hjørring Central Library. Available at : <http://www.rosanbosch.com/en/project/hjørring-central-library>

*Рекомендовано до публікації докт. арх. наук Слєпцовим О. С.
Дата надходження рукопису 29.09.2014*

Примачок Олександр Анатолійович, аспірант, магістр, кафедра Основ архітектури та АП, Київський національний університет будівництва та архітектури. просп. Повітрофлотський, 31, м. Київ, Україна, 03680
E-mail: frekl@i.ua